

Die uw jeugd vernieuwt als die van een arend

De Reformatie

Weekblad tot ontwikkeling van het gereformeerde leven

Opdat je gelooft

dat Jezus de Messias is, de Zoon van God,
en opdat je door te geloven leeft door zijn naam
(Joh. 20:31).

Binnenkort start het catechese seizoen weer. Dat roept allerlei reacties op: 'Ik hoop dat ze nu eindelijk eens gaan léren... ik moest vroeger hele stukken catechismus uit het hoofd kennen'.

'Laat ze de jeugd maar flink aanpakken. Het lijkt nergens op, zoals ze hun weekenden besteden'.

'Eigenlijk heb ik geen vat meer op ze. Ik hoop dat de dominee er wat mee worden kan'.

Heel verschillende uitspraken, die ook over heel verschillende dingen gaan. Over de beheersingsvorm (uit het hoofd kennen), over levensstijl, over gezag/opvoeding/communicatie.

J. Dam-van Bruggen ■

Ze hebben één ding gemeenschappelijk. Wat willen we graag dat jongeren gaan geloven! Dat ze de Here Jezus leren kennen als hun redder, God liefhebben met heel hun hart en leven als kind van God.

In dit nummer

Kerkelijk leven - J. Dam-van Bruggen	
Opdat je gelooft	777
Meditatief - H. Drost	
Slaande liefde	781
Wandelen met God - J.T. Oldenhuis	
Goudene deuren	782
Achtergronden - B. Kamphuis	
Een omstrede biografie	785
In gesprek met - W.M. Bakker	
Het gaat niet om onze geloofskick	789
Uit de kerken	
Persberichten	791

Wiens probleem?

Er is meer, dat de uitspraken hierboven gemeen hebben. Ze gaan óver de jongeren, en er is een probleem dat 'ze' moeten oplossen. Kennelijk gaat er iets niet goed. Als de catecheet, de verenigingsleider, de mentor het nu (eindelijk) eens beter ging doen...

Komen die jongeren dan tot geloof? En als het onverhoopt niet zo is, is dat dan de schuld van de catecheet?

We willen allemaal graag dat jongeren gaan geloven. Maar wiens verantwoordelijkheid is dat? De ouders? (doopbelofte!). De kerk? (weid mijn lammeren, leert hen onderhouden al wat Ik u geboden heb). De jongere zelf? (je bent immers gedoopt, God heeft je als kind al aangenomen, geef het antwoord van je geloof!). Zowel de ouders, als de kerk, als de jongere zelf hebben een eigen taak en verantwoorde-

lijkheid. Maar vóór alles geldt: geloof is een geschenk van God. Dat blijkt bij de geloofsbelijdenis van Petrus: 'U bent de Messias, de Zoon van de levende God,' zegt Petrus. Daarop zegt Jezus tegen hem: 'Gelukkig ben je, Simon Barjona, want dit is je niet door mensen van vlees en bloed geopenbaard, maar door mijn Vader in de hemel, Mat. 16:16,17.

De kerk van Hardinxveld-Giessendam is een aantal jaren geleden gestart met een grondige bezinning op het jeugdwerk. Dat leidde tot een heel nieuwe aanpak. Daar is in de Reformatie eerder over geschreven, zie 'Jeugdbeleid: cosmetisch of genezend' van A. de Rover, jrg 79, nr. 16 en: 'Jeugdbeleid: Samen leren', van H.P. Dam, jrg 79, nr. 17.

In jrg. 79 nr. 44 en 48 is daarover doorgesproken in 'Catechese: futiel of vitaal?' van K. de Vries en 'Catechese: een oude schoen?' van H.P. Dam.

In deze artikelen werd breder ingegaan op het werken in kleine groepen en het ineenschuiven van catechisatie en jeugdvereniging.

In dit artikel wordt meer verteld over het materiaal dat in Hardinxveld-Giessendam gemaakt is en dat in augustus uitgegeven wordt door Buijten en Schipperheijn/GIDS.

Wanneer het onze grote wens is, dat jongeren tot geloof komen, dan moeten ouders, kerk en jongeren allereerst op de knieën. Heer, wilt U vanuit uw rijke luister kracht en sterkte schenken in de harten van jongeren door uw Heilige Geest, zodat door hun geloof Christus kan gaan wonen in hun harten en zij geworteld en gegrond blijven in de liefde, Ef. 3:16,17.

Niets te doen?

Als God zelf het geloof geeft, is er dan nog meer te doen dan bidden?

Ja, want God werkt in deze tijd als altijd. Met dezelfde woorden (de bijbel) en op dezelfde manier (in de lijn van geslachten, in het kerkvergaderend werk van zijn Zoon).

God geeft het geloof. Bij het doorgeven daarvan wil Hij mensen inschakelen. Hij wil dat zij daarin hun plek innemen door

- het geloof voor te leven
- het geloof te onderwijzen.

Voorleven

Wanneer je jongeren het geloof vóórleeft als ouder, catecheet, jongerenwerker, wát laat je dan zien? Wat is geloven voor je? Welke plek heeft geloof in je leven? Ken je de 'vertrouwelijke omgang' met de Here? Passen de keuzes van je leven bij Hem? Kun je veel over God de Here vertellen aan anderen?

Jongeren kunnen ongelooflijk veel leren van jouw geloof. Ze proberen je oprechtheid, je

liefde voor de Here. Ze merken op, welke plek het geloof heeft in je leven. Ze zien hoe trouw je zelf bent in het lezen van de bijbel en in het bidden. Ze ervaren hoe je met hen en met anderen omgaat.

Via jou krijgen ze kennis (wat je weet en kunt doorvertellen), kunde/vaardigheid (een voorbeeld hoe je als christen leeft) en 'attitude' (de liefde voor God die ze bij je zien). Via jou zien ze hoe geloof hoofd, hart en handen stempelt.

Onderwijzen

Wanneer je georganiseerd les gaat geven aan jongeren om hen te leren geloven, wat ga je dan doen? Laat je de catechismus uit het hoofd leren? Ga je duidelijk regels en wetten aanleren? Ga je streven naar een bepaald gevoel? Een religieuze ervaring? Kies je als lesstof de belijdenis? Of begin je in de leefwereld van de jongere en wat hem of haar interesseert?

Hoe leer je geloven?

Over geloofsoverdracht is vaak en veel nagedacht en geschreven. Er zijn ook allerlei methodes gemaakt voor het kerkelijk geloofsonderwijs. Voorbeelden daarvan zijn 'De weg', 'Ik geloof', 'Rondom de bijbel', 'ConneXion', 'Follow up!', 'Reflector'.

In augustus verschijnt GELOOF.NU. Het is gemaakt door de leerplancommissie van de Gereformeerde Kerk vrijgemaakt te Hardinxveld-Giessendam. Het is het resultaat van jarenlang bezinnen op geloofsonderwijs aan jongeren in deze tijd. In dit artikel wordt een deel van dit gedachtegoed verwerkt. Meer informatie over de methode vindt u in het kader.

GELOOF.NU biedt materiaal voor zes basisjaren. Het bestaat uit

- lessen voor de jongeren, teksten om thuis door te lezen, te gebruiken in de les en te herhalen
- een handleiding voor de catecheet/mentor met o.a. per les een bijbelstudie, een grote verscheidenheid aan opdrachten, literatuurverwijzing enz.
- een cd bij de handleiding met achtergronden en uitleg, alle opdrachten digitaal om een werkblad samen te stellen, registers enz.

GELOOF.NU is gemaakt door de leerplancommissie van de Gereformeerde Kerk vrijgemaakt te Hardinxveld-Giessendam. Het is een uitgave van Buijten & Schipperheijn/GIDS te Amsterdam/Zwolle.

Meer info: www.geloofnu.nl

De ruime keuze aan methoden dwingt kerken na te denken over het kerkelijk onderwijs. Wat wil je bereiken en wat is in de eigen plaatselijke gemeente de meest geschikte methode? Bezinning op het jeugdwerk verbetert de kwaliteit. Zeker als dat niet alleen gedaan wordt door een paar catecheten, maar door kerkenraad en gemeente. Hoe onderwijzen wij samen onze jongeren en wat kunnen we ieder op eigen plaats daaraan bijdragen?

Doelgericht

Binnen de kerk van Hardinxveld-Giessendam is lang nagedacht over geloofsonderwijs. Die bezinning leidde tot de overtuiging dat het onderwijs alleen goed ingevuld kan worden als duidelijk is welk doel je wilt bereiken. Vanuit de algemene visie, zijn een missie en 4 doelen geformuleerd.

De visie waaruit GELOOF.NU is ontstaan:
Ieder hart een woonplaats van Christus
(Efeze 3:17a)

Deze visie wordt uitgewerkt in de missie:
Alle jongeren in de kerk aanzetten tot het geloof in Christus en Zijn levensreddende werk.

Deze missie leidt tot 4 doelen:

1. De jongere heeft een persoonlijke en levende relatie met God de drie-enige.
2. De jongere neemt zijn/haar plaats in als levend lid van de gemeente van Christus.
3. De jongere leeft als christen in de samenleving.
4. De jongere weet zich een leerling van Gods Woord.

Rond deze einddoelen is de lesstof verdeeld in een schema over zes basisjaren. Dit schema maakt duidelijk wat de lesstof per avond is. Rond de lesstof zijn per avond concrete doelen geformuleerd.

Een voorbeeld van doelstellingen bij een les over Gods regering en macht:

- kunnen uitleggen wat het betekent dat God almachtig is
- in de schepping, maatschappij en eigen leven voorbeelden kunnen aanwijzen van Gods regeren
- vertellen hoe je de Here God als Koning eert

Geloofsonderwijs kan goed gebruik maken van algemene leerregels. De lesinhoud omschrijven, vaststellen welke beheersingsvorm je vraagt en hoe je dat wilt checken.

Het uiteindelijke leerdoel, namelijk 'ieder hart

een woonplaats van Christus', valt daarbuiten. De mate van geloof is niet een meetbaar leerdoel. De jongere staat wat dat betreft tegenover de Here God.

Binnen de catechese blijft genoeg over wat wel duidelijk omschreven en meetbaar is.

Het nut van doelgericht werken

Doelen formuleren is niet altijd gemakkelijk. Het is de moeite waard daar tijd voor te nemen. Het is een goed hulpmiddel voor een *verantwoorde lesopzet*, geeft structuur en grip op de les. Het behoedt voor oeverloos uitwaaien en werken zonder dat je weet waar je uitkomt. Heldere doelen zijn een *hulpmiddel bij zelfreflectie* van de catecheet (bereik ik wat ik wil bereiken?). Zij helpen *opvoeden tot zelfstandigheid* van de jongeren (in oudere groepen kunnen de doelen ingezet worden in de les). Ook kun je de doelen goed gebruiken bij de *evaluatie* van de catechese (met kerkenraad/andere verantwoordelijken in het jeugdwerk).

Leerroute

Welke weg gebruik je om je doel te halen? Wat is de leerroute? Jongeren krijgen in het voortgezet onderwijs op een heel andere manier les dan hun ouders vroeger. Presentaties, posters, werkstukken, stages, groepsopdrachten komen veel voor. Minder weten en meer kunnen. Minder aanhoren en meer verwerken. Rondzwemen in de stof en zo kennis verwerven in plaats van rijtjes leren. Daarachter zit een visie op leren.¹

Moet de catechese zich maar aanpassen? Je leert in ieder geval gemakkelijker op een manier die je al kent. Om die reden kun je kiezen voor een eigentijdse leerroute.

Maar er zijn meer redenen om voor deze manier van leren te kiezen.

Moderne leermethoden doen een groot beroep op de activiteit van de leerling. Hij moet zelf verkennend de informatie bij elkaar zoeken en waarderen. Hij leert informatie te verwerken in spreekbeurten, op posters enz. en moet verschillende informatie vergelijken. Hij moet de informatie toepassen in allerlei concrete situaties. Hij leert daarbij kijken naar eigen func-

dat past goed bij het doel van catechese

tioneren, bijvoorbeeld in een logboek of groepsevaluatie.

Dat past goed bij het doel van catechese, namelijk een jongere die zelf de bijbel leest en toepast in zijn leven, zijn eigen leven evalueert met hulp van Gods geboden, Gods Woord kan doorvertellen enz. We willen graag dat jongeren niet alleen veel weten, maar dat die kennis hen raakt. Dat ze er mee uit de voeten kunnen

in hun dagelijks leven. Dat ze heel hun leven ondergeschikt maken aan hun Heer en Redder. Keuze voor activerend leren is niet alleen het volgen van een trend, maar kan ook verdedigd worden vanuit het doel van de catechese.

Vanuit de bijbel

Binnen de methode 'GELOOF.NU', wordt de leer van de kerk aangeboden vanuit bijbelgedeelten. Bij de bespreking en verwerking komen nadrukkelijk de catechismus en andere belijdenisgeschriften aan de orde. Ze zijn echter geen startpunt van de les.

Dat is een bewuste keuze. De leer van de kerk rust op een samenlezing van bijbelteksten. Met deze manier van aanbieden laten we door bijbelteksten zien waar deze leer op rust.

Ga na of het zo is

Dat is overigens iets wat we in de bijbel zelf ook al tegenkomen. Als Paulus, in de synagoge van Berea de Joden onderwijst, gaan deze dagelijks de Schriften na om te zien of deze dingen ook zo waren, Hand. 17:11. Door te starten vanuit de bijbel leren jongeren dat we niet 'de leer van de kerk' geloven, maar buigen voor het spreken van de Here zelf.

Door deze invalshoek in de les wordt voorkomen dat de leer van de kerk voor de jongeren iets is wat los verkrijgbaar is, naast de bijbel. Deze aanpak geeft meer momenten waarbij de bijbel zelf gelezen wordt. En dat is één van de doelen binnen de catechese, namelijk de jongeren wegwijzen maken in en vertrouwd maken met de bijbel.

Tegelijk wordt nog iets anders duidelijk: ijkpunt van ons leven is het Woord van God. Alles wat je vindt en leert, je meningen en normen en waarden, je doen en laten zijn onderworpen aan het Woord van God. Dat vinden we niet alleen met elkaar in de kerk, we brengen het ook in praktijk als we samen ontdekken wat we geloven.

Flexibel

Bezinning op geloofsonderwijs leidt tot keuzes rond leerstofverdeling, doelen, leerroute, de bijbel als uitgangspunt en dergelijke. Het nadenken en de keuzes die je maakt bepalen het geloofsonderwijs aan de jongeren.

Juist die jongeren maken dat geloofsonderwijs in beweging is en blijft. Geen jongere is gelijk. Geen groep is dezelfde. Om je doel te bereiken met deze jongere zul je flexibel moeten zijn.

Zul je moeten luisteren naar wat hem of haar bezig houdt en erop gericht zijn, dat de lesstof in zijn of haar leven een plek moet krijgen. De leefwereld van jongeren is geen uitgangspunt van de les. Gods Woord is dé waarheid, Zijn Woord leidt tot het eeuwige leven met Hem. Het heeft een hoge, eigen waarde en breekt in in de levens van jongeren om het te vernieuwen. Dat Woord is het uitgangspunt. Tegelijk moet Gods Woord wel een plek krijgen in de leefwereld van deze jongere. Passend bij zijn of haar mogelijkheden. Dat vraagt om maatwerk. Maatwerk kun je alleen leveren als je flexibel bent. Om deze reden is bij de methode GELOOF.NU ervoor gekozen dat de catecheet/mentor zelf zijn verwerkingsblad maakt met hulp van de handleiding en de Cd-rom. Voor elke groep kan steeds gekozen worden welke opdrachten het meest bruikbaar zijn om de lesstof te behandelen.

Mèt de jongeren!!

Jongeren hebben een heel eigen kijk op de dingen. Ze kunnen uitdagend zijn, fris er tegenaan kijken, radicaal reageren of vol humor. Binnen de catechese moet de jeugd haar eigen plek kunnen innemen en niet alleen daar. Heel de gemeente mag zich verheugen in haar jeugd!

Jongeren zijn niet alleen een groep om zorgen om te hebben, maar ook een deel van de kerk om samen veel vreugde mee te beleven in geloof! Wanneer jongeren een eigen taak of verantwoordelijkheid krijgen binnen het gemeenteleven, dan laten we zien dat we inderdaad graag willen dat zij een levend lid van de gemeente van Christus worden. Catechese krijgt betekenis voor de hele gemeente als we beseffen dat we niet alleen iets áán jongeren leren, maar mèt hen leren. Als Christus door het geloof woning maakt in onze harten dan zullen ouderen en jongeren de lengte en de breedte, de hoogte en de diepte kunnen begrijpen, ja de liefde van Christus kennen die alle kennis te boven gaat, opdat we zullen volstromen met Gods volkomenheid, Ef. 3:18,19.

Joke Dam - van Bruggen (Enschede) is lid van de leerplancommissie Hardinxveld-Giessendam en werkt al jaren mee aan de ontwikkeling van catechesemateriaal.

Noot:

1. Zie 'Lesgeven en zelfstandig leren', Thijs van der Veen en Titus Geerligs, Gorcum B.V., 1996, ISBN 9023231295

Slaande liefde

Gods opvoeding 3

Waarom gaan ouders met hun kinderen naar de tandarts? Uit liefde. Een vader weet dat je nu wel je kind de pijn van de tandarts kunt besparen, maar dat het betekent dat hij later door de kaakchirurg onder handen genomen moet worden. Bovendien is een gezond gebit belangrijk om goed te kunnen eten en gezond op te groeien. Opvoeden betekent dat je je kind wel eens pijn doet. Zo is Gods opvoeding ook.

Dat komen we tegen in een tekst uit het Nieuwe Testament waar Spreuken 3 wordt aangehaald en uitgelegd. God gebruikt de methode van correctie door te spreken, maar ook door te slaan.

U hebt in uw strijd tegen de zonde uw leven nog niet op het spel gezet. Kennelijk bent u de bemoediging vergeten die tot u als tot kinderen wordt gericht: 'Mijn zoon, je mag een vermaning van de Heer nooit terzijde schuiven en nooit opgeven als je door hem terechtgewezen wordt, want de Heer berispt wie hij liefheeft, straft elke zoon van wie hij houdt.' Houd vol, het betreft hier immers een leerschool, God behandelt u als zijn kinderen.
Hebreeën 12 vers 4-7a

Hier spreekt God tot de vervolgte kerk. Deze christenen kregen met haat, gevangenschap en lijden te maken. Wat voor plek heeft dat nu in Gods opvoeding? Wat is de bedoeling van Zijn leiding in ons leven?

De bijbel zegt op andere plaatsen wel dat God je kan slaan als je bewust in zonde leeft. Dat moet ons bang maken voor zonde, vooral voor bewust doorgaan met zonde. Maar hier in Hebreeën gaat het om een bemoediging. Een kind van God kan soms pijnlijke, verdrietige of afschuwelijke dingen meemaken. God laat dat gebeuren.

Dat hoeft dus niet te betekenen dat je speciale zonden doet of hebt gedaan. Deze Hebreeën waren

juist tot Jezus de Messias gekomen en toen begon de ellende... en ze dachten: 'waarom gebeurt dit? Is God ons vergeten of zo?'. Ze werden er moedeloos van. In die situatie wordt herinnerd aan Spreuken: God als Vader kan wel eens stevig met je bezig zijn in je pijn, je tranen, je teleurstellingen, je mislukkingen. Hij voedt je op. Zie je pijn als een teken dat je kind mag zijn...

Die aansporing is wel nodig. Want als er iets ergs gebeurt, reageren we vaak emotioneel. Dan kunnen we ook naar God emotioneel gaan reageren: we worden boos of verbitterd of... moedeloos: 'dit kan ik niet aan'.

Wat betekent het dat God je Vader is? Het betekent dat je het wel eens moeilijk kunt krijgen. En wat denk je als er tegenslag in je leven is? Word je boos op God? Of - word je boos op jezelf, zo van: 'ik heb het verdiend, God slaat me, zie je wel, Hij hoeft me niet meer'

Dit is de bemoediging in een moeilijke periode in je leven: als God met je bezig is, betekent het dat je Zijn kind bent. Ook als je totaal niet inziet waar het allemaal goed voor is - vertrouw op Hem. Vader is met je bezig. Hij vormt je. Hij wil je vormen naar het beeld van Zijn Zoon.

LEZEN Hebreeën 12:4-11

Ds. H. Drost is predikant van de Gereformeerde Kerk te Houten

H. Drost ■

¹ Hebreeën 12 vers 4-7a

‘Goudene deuren’

wandelen met God

Voor ons, naast ons, achter ons ontvouwdens zich de vergezichten. In zacht glooiende golven regen zich de percelen aaneen. Grote stukken geel van het pasgemaakte graanland wisselden af met de hardgroene lappen van het mais op de wortel. In de verte lag een stuk bos. Hier en daar stond een pluk bomen, en overal doemde wel ergens een dorp op rondom een karakteristieke plompe grijze toren. We reden door dit panorama en zo ver je zien kon gaf het golvende land een aanblik van vriendelijkheid en openheid die weldadig aandeed.

J.T. Oldenhuis ■

Het land van de Somme, Noord Frankrijk. Geen ruigte, geen grootsheid, maar wijdheid en vrede. En toen de zon onderging, kwam alles in een gouden gloed te staan. Het paars van de scherpomrande wolken was groots. En ineens kwamen oude woorden aanwaaien: “Waar gouden de portalen zijn, hoe zullen daar de zalen zijn”... Waren dat niet de woorden van die mooie, lieve Jacqueline van der Waals, toen ze keek in de gouden heerlijkheid van een najaarslaan? Ach ja, die mooie, lieve Jacqueline. Haar taal, die rust, die stille betrachtning onder een open hemel van de kleuren van de natuur, die voor haar zonder enige moeilijkheid de belofte inhielden van een rimpelloze overgang naar nog heerlijker toekomst. Waar gouden de portalen zijn, hoe zullen daar de zalen zijn... Ik heb ze, thuis gekomen, nog eens opgezocht, die oude woorden. En toen zag ik het weer voor me: de golvende goudgloed, en de wijde verten; en ik schrijf haar woorden nog een keer volledig af:

*“Het was of ik goudene deuren wijd
Zag openstaan,
Het werd mij, toen ik binnenging,
Of ik door gouden gewelven liep:
Ik aarzelde even, ik ademde diep,
Diep van verwondering*

*.....
Waar gouden de portalen zijn
Hoe zullen daar de zalen zijn!
Ik zag aan 't einde van mijn pad
Een kleine ronde poort,
Als blauw saffier in goud gevat,
En haastig, vol verlangen trad
Ik door de gangen voort.
Ik sprak: “Als bij mijn aankomst wijd
Die poorten openstaan,
In welk een groote heerlijkheid*

*Zal ik dán binnengaan,
Indien van goud de gangen zijn
Hoe groot moet mijn verlangen zijn,
De zalen in te gaan!”*

Doorploegde aarde

We hebben daar rondgereden in het land van de Somme. En er was geen dorp of er was een kerkhof of een gedenkplaat, of een standbeeld, of een inscriptie met de namen van de doden. We bezochten het museum in Peronne. We zagen de beelden en we lazen de getallen: de honderden doden per dag in de slag aan de Somme, die vreselijke gebeurtenis in die vreselijkste van alle oorlogen, die als de ‘Grote Oorlog’ de historie is ingegaan. Waar de mannen zijn neergemaaid, bij honderden, bij duizenden, door de granaten, door het gas, in de loopgraven, aan weerszijden van de frontlijn. Engelsen, Duitsers, Fransen, Senegalezen, Marokkanen, Amerikanen, Pakistanen, Australiërs, Zuid-Afrikanen, Canadezen, Chinezen, Indiërs, overal kwamen ze vandaan, geronseld door de propaganda, opgeroepen uit de koloniën, onvoorstelbaar veel, onvoorstelbaar verschrikkelijk. En overal in de documenten doken de namen op van de stadjes en de dorpen waar we doorheen gereden waren en die daar zo vredig lagen in de glanzende gloed van de glooiende velden. Vredig, wijds en groots. Er is geen streek die zo met bloed is doordrenkt, er is geen hectare die niet is omgeploegd door de loopgraven. Er is gestorven, gedood en weer gedood en gestorven, er is geroepen, geschreeuwd; schrijnende tekeningen, schreeuwende litho's hebben iets van de wanhoop, de dood en het bloed vastgelegd. Je loopt langs de herinneringen, en je komt diep onder de indruk. Het is onze geschiedenis, onze cultuur, onze beschaving, onze werkelijkheid,

onze wereld. Dit is wat wij mensen gedaan hebben.

En toen stond er net in die dagen in de krant zomaar ergens onder aan een bladzijde het berichtje over een dochter van 95 jaar, die haar leven lang gevochten heeft voor het eerherstel van haar vader die negentig jaar geleden standrechtelijk als deserteur was gefusilleerd, omdat hij het niet meer uithouden kon en weigerde terug te gaan naar de loopgraven. Dat heeft betekend een leven vol verdriet en ellende en teleurstelling en wanhoop. En dan moet bedacht worden dat hij één was van de wel een paar duizend jonge kerels die om deze reden zijn afgemaakt. Eén slechts die na negentig jaar eerherstel krijgt. En dan al die anderen: de duizenden, tienduizenden ongeïdentificeerden, de honderdduizenden slachtoffers, de honderden kerkhoven, de talloze namen, overal in steen gebeiteld, de miljoenen die verdwenen zijn, afgevoerd, nooit teruggezien; of verwond, verkrepeld en geschonden zijn teruggekomen. De organisatie voor het onderhoud van de kerkhoven is nagenoeg perfect. De folder geeft de foto's, de aantallen. Je kunt je het niet voorstellen, achter elke naam heeft een moeder gestaan, een familie, wat een onmeetbaar leed.

En geen vijftig jaar later zijn er nieuwe kerkhoven aangelegd, toen kwam de golf van de Tweede Wereldoorlog. De velden daarvan liggen enkele tientallen kilometers verder op. In de dorpen en steden zijn de namen bijgeschreven op de monumenten die nog maar ruim dertig jaar oud waren. Het graan groeit weer op akkers die met bloed zijn bemest, en de steden zijn weer opgebouwd op de hopen kapotgeschoten puin. De graven, honderden, worden keurig onderhouden en nog steeds zijn er familieleden van gevallen die daar stil staan bij de verschrikkingen van wat eens over deze landen daverde. Maar hun getal wordt steeds kleiner. De zon zet de landen in een gloed van 'goudene deuren' maar het is het licht over een doorploegde aarde.

Rauwe realiteit

Dit is onze werkelijkheid: de rauwe realiteit van de vermenging van de door God geschapen aarde met bloed van mensen, oorlog en geweld, haat en verachting, Elke keer is weer gezegd, dat het nooit meer mocht gebeuren. Maar het is nooit opgehouden en het houdt niet op. Er zijn weer concentratiekampen gebouwd, en er hebben treinen door de landen gedaverd vol mensen op weg naar gasovens, er is een Kosovo gekomen en een Rwanda, en nog veel meer, Koerden zijn uitgeroeid. Er is dood en bederf, overal altijd weer opnieuw, in het klein en in het groot, onze cultuur stinkt,

en ik vind er nooit voldoende woorden voor om het te benoemen. En terwijl wij door het liefelijke land van de Somme rijden, is half Libanon kapotgeschoten en daalden er vijfduizend raketten op Israël neer. En niemand was bij machte de kringloop van de verwoesting te stuiten. En wat gebeurt er in Irak, Iran, de Sudan, Kongo en ik weet niet meer waar nog meer... Bommen in een metro, vliegtuigen in een toren, koffers in treinen, nitroglycerine in handbagage, en niemand is meer zeker van leven, want achter elke boom kan het gebeuren. Wij mensen deden dat, wij mensen doen dat. We hebben de aarde van God bevuild. En we doen dat aldoor maar weer. Het is een deel geworden van onze geschiedenis, van onze cultuur. We ademen het in en uit. De kanker van het bederf dat een onvervreemdbaar deel geworden is van de aarde die aan ons mensen was toevertrouwd. En alle woorden over een rimpelloze overgang naar een heerlijke toekomst zijn navrant. Wie daar nog aan gelooft lijkt een vogeltje dat trippelt over ijs van één nacht (Barnard). O, lieve Jacqueline!

Vuur!

Als je dit gemaakt hebt, deze aarde, deze gouden gloed, deze weidsheid en oneindigheid, en je ziet wat er van gemaakt is, hoe er geen plek meer is waar de stank van het bederf kan worden tegengegaan, wat zou je dan doen? Zou je je dan niet in walging afwenden? Zou je de schotel niet uitvegen? De zaak om keren, letterlijk? Als Sodom en Gomorra?

Nooit wordt het weer goed. Het mes zal er diep in moeten. Vuur zal er aan te pas moeten komen. Heet en verzengend, diep zuiverend. Alles zal door het vuur heen moeten. Verschrikkelijk. Maar hoe zal het anders moeten? En als er iets of iemand door heen komt, zal het ternauwernood zijn. Een rimpelloze overgang is niet meer mogelijk.

En toen zond hij zijn Zoon.
En die zette zijn voeten op deze grond: op deze verschroeide aarde, de vuilnisbelt van een walgelijke cultuur.
En beloofde zuivering, diepgaande totale zuivering.
En ging er zelf voor door het vuur.
Het is ongelofelijk.
Onbegrijpelijk.
Onvoorstelbaar.

De enige 'gouden' deur naar leven.
Kom! O, kom!

Ds. J.T. Oldenhuis is emerituspredikant van de Gereformeerde Kerk te Groningen-Helpman

Een smeekgebed

*Zover is het gekomen
dat wij leren bidden
voor het blote bestaan
van Uw schepselen:*

*de vogels en de vissen,
het water, die vruchtbare moederlijkheid,
de lucht en haar heldere
adembereidheid,
de goede aarde zelf
die wacht op onze dienst
zoals er staat geschreven!*

*Laat niet, o Vader,
dat laatste losbandige
schepsel, de mens
Uw kunstwerk verstoren
als een baldadige
onrijpe knul,
met zijn rationele
agressie, zijn dadendrang,
zijn eenzijdige knapheid*

*die maar grijpt en be-grijpt
wat begeerlijk lijkt
om in zich op te nemen,
zonder nadenken, zonder*

*voorzichtigheid,
naar de gril van zijn wil,
naar de behoefte
van een moment,
meedogenloos.*

*Gij hebt uw schepping toevertrouwd
aan herderlijk, behoedzaam
beleid, aan Messiaanse wijsheid.*

*Wie Gij Uw Zoon wilt noemen
Adam voorgoed,
die heeft het op zich genomen,
die heeft het aangetoond!*

*Daarom, in deze
wereld van dwaasheid
bidden wij tegen
de val op en tegen
de stroom in
om de wijsheid van zijn offer,
om de waarheid van zijn Pascha,
om de opstanding op aarde,
alles ter wille van Uw schepping!*

**Willem Barnard, in: *Stille omgang*, 5e dr.,
Zoetermeer/Brasschaat, blz 696**

KERNREDACTIE:

Dr. E.A. de Boer,
Prof. Dr. B. Kamphuis

OVERIGE REDACTIELEDEN:

Drs. A.L. Th. de Bruijne, Drs. I.D. Haarsma,
Prof. Dr. G. Kwakkel, Drs. B. Luiten,
Drs. K. de Vries, J. Westert.

MEDEWERKERS:

J.J.D. Baas, Drs. E. Brink, J.M. de Jong,
Ds. G. Riemer, Dr. J. Smelik,
Drs. H. Veldman

BLADMANAGEMENT:

Mevrouw M.T. Kremer
Scholma Druk bv, Postbus 7
9780 AA Bedum, tel. 050 3013636

Alle stukken voor de redactie bij voorkeur per
E-mail: reformatie@scholma.nl, ingeval per
post via bovengenoemde postbus.
Uitgever: Print Media bv, Bedum
Technische realisatie:
Scholma Druk bv, Bedum

ADMINISTRATIE EN ADVERTENTIES:

Scholma Druk, postbus 7,
9780 AA Bedum.
Telefoon: 050 - 3013636.
Fax: 050 - 3012732
(o.v.v. Reformatie).
E-mail: reformatie@scholma.nl
Aanlevering advertenties in overleg.
ING Bank: 66.30.92.620

ABONNEMENTSPRIJZEN:

€ 49,50 per jaar
studenten € 19,50;
buitenland € 130,00
- abonnementsjaar loopt van
1 januari t/m 31 december
- opzegging van het abonnement dient 1
maand voor aanvang van het nieuwe abon-
nementsjaar schriftelijk of per e-mail te
geschieden (voor 1 december)
Losse nummers € 1,50 (incl. porto).

De Reformatie is op Daisy cd-rom
verkrijgbaar bij de Chr. Blinden-
bibliotheek voor blinden en slecht-
zienden. Tel. (0341) 565477.

ADVERTENTIES (acquisitie en verkoop):

J. Hoogenboom, tel. 050-4091204,
fax 050-4091252
e-mail: info@hoogenboom-communicatie.nl
Prijs: € 0,45 per mm.
Contracttarief op aanvraag.

Zonder schriftelijke toestemming van de uit-
gever is het niet toegestaan artikelen uit dit
blad over te nemen.

Web: www.dereformatie.nl
ISSN 0165-5191

Een omstreden biografie

achtergronden

De nieuwe biografie van Abraham Kuyper (1837-1920)

Al onmiddellijk bij de verschijning was de biografie van Jeroen Koch over Abraham Kuyper omstreden. Bekende mensen als prof. dr. A. Th. van Deursen en prof. dr. J. Douma waren zeer kritisch. Werd hier geen karikatuur van Kuyper getekend? Anderen, zoals prof. dr. G.J. Schutte en prof. dr. G. Harinck namen het op voor hun collega-historicus Koch. Hij had naar hun mening een eigentijdse, historisch verantwoorde levensbeschrijving gegeven. Meer dan tachtig jaar na zijn dood is het nog steeds zoals het was tijdens Kuypers leven: de meningen rondom hem zijn verdeeld, de emoties lopen op als hij ter sprake komt.

B. Kamphuis ■

Abraham de geweldige

Onvergetelijk is de tekening van Kuyper als Abraham de Geweldige, die Albert Hahn in 1904 maakte. Onverzettelijk, met een blik als een ware veldheer, kijkt Kuyper de wereld in. Zijn tegenstanders vreesden hem om zijn daadkracht en hadden een afkeer van hem. Het was een man die alles op alles zette om zijn doel te bereiken en daarbij niet terugschrok voor het maken van slachtoffers. Iemand als A.F. De Savornin Lohman, lange jaren Kuypers medestander en medewerker, heeft dat moeten ondervinden. Toen Kuyper last van hem begon te krijgen, werd hij afgedankt. Voor hem was er geen plaats meer in de Antirevolutionaire Partij en aan de Vrije Universiteit. Maar Kuypers volgelingen hielden van hem en bewonderden hem. Hij gaf met kracht leiding aan het gereformeerde volksdeel en wist dingen te bereiken die eerst onmogelijk hadden geleken: een eigen universiteit, eigen pers, de gereformeerden in het centrum van de politiek, met Kuyper als gereformeerde ministerpresident van 1901-1905.

Wie de biografie van Koch leest, komt opnieuw onder de indruk van de enorme dadendrang van Kuyper en van de grote gaven die hij bezat:

De beroemde prent van Albert Hahn, De ware Jacob, januari 1904

een geweldig intellect, een overweldigende persoonlijkheid, een groot charisma als spreker en

leider. Wat dat betreft heb ik in ieder geval deze biografie niet als een karikatuur ervaren. Koch spaart Kuyper zijn kritiek niet, maar erkent zijn grootheid. Al op de eerste pagina van de Inleiding schrijft hij: "Abraham Kuyper behoort tot de grondleggers van het moderne politieke en maatschappelijke bestel van Nederland" (13). Wel is het de mening van Koch dat Kuypers grootse plannen tot herkerstening van Nederland mislukt zijn. "Verovering van de gehele natie bleek namelijk al snel onmogelijk te zijn" (574). Want zoals Kuyper en de gereformeerden hun eigen organisaties stichtten, zo deden ook de rooms-katholieken het en de socialisten. Naar het voorbeeld van of in reactie op Kuypers handelen richtten ook zij partijen op, bladen en verenigingen. Een gevolg daarvan was dat de gereformeerde organisaties meer naar binnen dan naar buiten gericht werden: het ging hun

wat dat betreft doet deze biografie Kuyper recht

meer om hun eigen voortbestaan en hun eigen belangen, dan om het geheel van Nederland. Je kunt je afvragen of dit oordeel van Koch recht doet aan wat Kuyper bereikt heeft. Zijn invloed strekte zich in ieder geval veel verder uit dan alleen het gereformeerde volksdeel. Maar of de plannen nu gerealiseerd zijn of niet of slechts ten dele, groots waren ze, ook naar de mening van Koch. Wat dat betreft doet deze biografie Kuyper recht.

Kuyper, mens van de negentiende eeuw

In vele passages van deze biografie komt naar voren dat Kuyper echt een mens van zijn tijd was, een typische negentiende-eeuwer. Natuurlijk wisten we dat wel, maar het is de kracht van de geschiedschrijver om dat concreet te maken. Op dit punt heb ik van Kochs boek geleerd. Juist waar Kuyper mij tot nu toe vreemd was, is hij mij meer nabij gekomen. Als voorbeeld neem ik wat Koch schrijft over de leiderschapscultus die Kuyper rondom zijn persoon creëerde. Kuyper was iemand die massa's bespelen kon en dat ook werkelijk deed. Hij schuwde luide toejuichingen niet, maar wist ze uit te lokken. Tegelijk keerde hij zich heftig tegen ieder aantasting van zijn leiderschap. Kritiek kon hij niet verdragen - zie weer De Savornin Lohman. Ook zakelijke meningsverschillen ervoer hij als persoonlijke aanvallen op zijn leiderschap en hij betaalde ze als zodanig terug met gelijke munt. De ouder wordende Kuyper was het ook vrijwel onmogelijk afstand te doen van zijn leiderschap. Vanuit zijn bladen bestookte hij zijn opvolgers met kritiek en in zijn correspondentie klaagde hij voortdurend dat hij aan de kant was gezet. Heel deze leider-

schapscultus heeft mij altijd tegen de borst gestuit en ik zag daarin een ernstige zwakte in Kuypers karakter.

Koch maakt overtuigend duidelijk dat hier toch heel wat meer aan de hand is dan een karaktertrek of karaktergebrek. Hij schrijft: "Zijn (Kuypers, BK) stijl was die van de romantische volkstribuun, van het soort leiders dat zich tot aan het einde van de negentiende eeuw in het kalme Nederland niet of nauwelijks had aangediend, maar dat elders in Europa, in het bijzonder in de gedaante van nationale rebellenleider, ruim zijn opwachting had gemaakt" (295). Het uitbundige vertoon, de cultus rond zo'n leider, het hoorde er allemaal bij. Tegelijk voerden zij hun strijd met een intense morele passie, oprechtheid en hartstocht, die echt gemeend waren. Koch laat zien dat Kuyper het gereformeerde volk op één lijn kon stellen met de onderdrukte Poolse natie, en dat hij zelfs affiniteit had met de sociaalrevolutionairen, al achtte hij hun streven ontspoord. In Nederland is Kuyper als leider eigenlijk alleen maar te vergelijken met de radicale anarchist Ferdinand Domela Nieuwenhuis en met de socialist Pieter Jelles Troelstra, maar "een Europese vergelijking toont dat dit leiderschapstype overal te vinden was" (309). Kuyper, die in tegenstelling tot vele tijdgenoten sterk op het buitenland geïntereerd was en die graag en veel reisde (toen hij minister van binnenlandse zaken was werd hij door critici 'minister van buitenlandse reizen' genoemd), kende deze ontwikkeling en werd erdoor geïnspireerd.

juist waar Kuyper mij tot nu toe vreemd was, is hij mij meer nabij gekomen

Ik heb dit zeer verhelderende passages gevonden. Natuurlijk kun je daarmee niet alle machtspolitiek van Kuyper als leider goedpraten. Maar het gaat om veel meer dan om een persoonlijke eigenaardigheid. Kuyper was volop man van zijn tijd. Hij wilde de gereformeerde theologie op de hoogte van de tijd brengen. Maar hij was ook als leider volop gestempeld door de tijd waarin hij leefde. Tegelijk wilde hij zo oprecht zijn Heer Jezus Christus dienen en zich inzetten voor het gereformeerde volksdeel.

Op meer punten onderscheidt Kochs boek zich door zo'n zorgvuldige historische analyse. Ik noem bijvoorbeeld zijn behandeling van het conflict Kuyper - De Savornin Lohman en zijn brede bespreking van Kuypers merkwaardige werk over de grote reis die hij na zijn ministerschap maakte, *Rondom de oude wereldzee*. In het eerste geval maakt hij duidelijk dat er meer aan de hand was dan alleen machtspolitiek - er lagen reële verschilpunten. In het tweede geval

maakt Koch het zich niet gemakkelijk door Kuypers alleen maar als antisemiet of racist af te schilderen (passages over Joden of over zigeuners geven daar alle aanleiding toe), maar zet hij Kuypers reisverslag neer in het kader van heel Kuypers ontwikkeling en zelfs van het vroeg twintigste-eeuwse toerisme.

Vreemd aan Kuypers wereld

Het 'Woord vooraf' begint met de zin "Om je een vreemdeling te voelen hoeft je niet naar Jeruzalem" (9). Koch was, toen hij gevraagd werd voor dit project, een vreemdeling in Kuypers wereld. "De negentiende eeuw, vaderlandse geschiedenis, Nederlands protestantisme – het stond allemaal ver van me af". Hij vertelt ook dat zijn meelezers (die vertrouwd waren met die wereld) als kritiek hadden dat zijn "buitenstaanderblik op Kuypers en zijn kring te nadrukkelijk de zinnen kleurde" (10). Deze eerlijkheid, direct aan het begin van het boek, is prijzenswaardig. Ik denk ook dat zo'n buitenstaanderblik niet alleen maar nadelig is, al wens ik natuurlijk iedereen toe dat hij van harte gereformeerd is. Juist omdat Kuypers iemand is die emoties losmaakt, kun je ook gemakkelijk te zeer betrokken raken als je vanuit zijn wereld over hem schrijft. Dan word je partijganger, voor of tegen hem, en dat vertroebelt je blik. Het is opvallend dat de vorige complete Kuypers-biografie ook door iemand 'van buiten' geschreven is (P. Kasteel, *Abraham Kuypers*, Kampen 1938). In de zorgvuldige historische analyses, waarover ik hierboven schreef, komt de waarde van de 'buitenstaanderblik' naar voren.

Toch zit er ook een andere kant aan. Als je het boek gelezen hebt, heb je het gevoel dat Kuypers wereld Koch nog altijd even vreemd is, ook nadat hij jaren ermee bezig is geweest. Ook zonder dat je Kuypers overtuigingen gaat delen, moet het toch mogelijk zijn er in ieder geval begrip voor te krijgen. Maar dat begrip ontbreekt. Het gaat mij nu niet om het historische begrip, maar om het religieuze. Juist in zijn diepste overtuigingen is Kuypers, naar mijn indruk, een volstrekt vreemde voor Koch gebleven. Dat maakt de afstand tussen hem en Kuypers groot, te groot om hem recht te doen juist in dat wat centraal stond in Kuypers leven. In allerlei opmerkingen blijkt die afstand. Koch beschrijft de prediking van de vader van Abraham Kuypers (Jan Frederik Kuypers) met betrekking tot de 'verbeteringsvatbaarheid' van de mens als "diametraal tegengesteld aan het Heidelbergse gesomber van de calvinistische orthodoxie" (37). Maar van Kuypers geldt dat hij "zijn strenge calvinisten" niet verloorste "uit de kluisters van het Heidelbergse mensbeeld" (574), al maakte hij de angstige consequenties ervan vrijwel volledig ongedaan door hen politiek te emanciperen. Je krijgt niet de indruk dat Koch de moeite genomen heeft om werkelijk kennis te nemen van 'het Heidelbergse mens-

beeld', maar hij heeft er wel een mening over: 'gesomber', 'kluisters'. Met die mening loopt hij de lezers van zijn biografie voor de voeten en snijdt hij begrip voor Kuypers visie op de mens af. Het heeft mij eerlijk gezegd behoorlijk geërgerd. Is het aan het begin van de eenentwintigste eeuw, nadat de vorige eeuw heeft laten zien tot welke verschrikkingen de mens in staat is, werkelijk niet mogelijk om verder te komen dan wat obligate spot over de gereformeerde visie op de mens als zondaar?

Ik geef nog een voorbeeld. Voor Kuypers speelde Romeinen 13 een grote rol in zijn visie op overheid en gezag. Koch zegt terecht dat al sinds Luther deze bijbelverzen de kern van het protestants-christelijk staatsburgerschap vormen. Dan citeert hij ze (in de Statenvertaling, die Kuypers per slot van rekening ook gebruikte), om ze vervolgens aan te duiden als "deze aansporing tot gehoorzaamheid, gesteld in die typisch overvloedige fraseologie van de bij-

juist in zijn diepste overtuigingen is Kuypers een volstrekt vreemde voor Koch gebleven

bel ..." (194). Over overvloedig gesproken: juist omdat Kuypers zich op dit punt in de lijn van een oude traditie stelt, zegt deze kwalificatie niets over hem. Ze had dus weggelaten kunnen en moeten worden. Maar de kwalificatie zegt wel veel over Koch. Weer loopt hij zijn lezers voor de voeten met een ongefundeerde persoonlijke mening. Ongefundeerd: want elders blijkt dat Koch weinig van de bijbel af weet. Zijn verwijzingen naar bijbelteksten zijn er in ieder geval geregeld naast. Paulus zegt bijvoorbeeld in Romeinen 11 niet dat "de goddelijke voorkeur voor de joden van het 'oude verbond' was overgegaan op de christenen van het 'nieuwe verbond'" (299 en 610, noot 39) en in 1 Corinthiërs 11:18-20 staat niet dat het avondmaal "ongeoorloofd is zolang een zondige twist met een geloofsbroeder het gemoed belast" (384 en 619, noot 171). Waarom zouden we geïnteresseerd moeten zijn in Kochs mening over een boek dat hij kennelijk slechts oppervlakkig kent?

Opvallend zijn ook de zegslieden van wie Koch zich bedient. Ten aanzien van de psychologie van Kuypers wedergeboorte beroept hij zich op William James, *The Varieties of Religious Experience* uit 1902. Niet alleen is er in de eeuw die sindsdien verlopen is, nog wel wat meer over religieuze psychologie geschreven, maar bovendien is James' boek een verdediging van zijn filosofie, het pragmatisme, zoals Koch zelf aangeeft (586, noot 113). Kun je daarmee Kuypers diepgrijpende ervaringen werkelijk recht doen? Erger nog is dat ook mensen als Maarten

't Hart en Jan Wolkers moeten opdraven om Kochs meningen over Kuypers geloof te ondersteunen. Is het echt serieus te nemen als Koch met een beroep op Wolkers zegt "Het stichtelijk bijbellezen betekende voor menig gelovige immers een dagelijks 'griezen met God'" (299 en 610, noot 38)? Op zo'n moment krijg je als lezer het gevoel dat de schrijver een loopje met je neemt.

Theologie

Kochs boek is door een flink aantal deskundigen meegelezen. Maar misschien had er toch ook nog een theoloog bij moeten. Uiteindelijk was Kuiper in de eerste plaats theoloog. Hij was ook journalist en politicus en bestuurder. Maar als theoloog is hij begonnen en als theoloog is hij geëindigd en in al zijn andere werk bleef hij uiteindelijk ook theoloog. Juist omdat Koch vreemd is gebleven aan Kuypers geloof, was ook begeleiding vanuit de theologie wenselijk geweest. Nu gaat dat toch wel vaak mis. Soms gaat het dan om feitelijke onjuistheden. Kohlbrugge was geen lutheraan (93), maar van luthers gereformeerd geworden. Calvijn heeft, voor zover ik weet, geen *Institutiones* geschreven (609, noot 18, de hele verwijzing hangt in de lucht). Soms gaat het om onzorgvuldige omschrijvingen (de 'quia-quotenus-kwestie', 234; supra- en infralapsarisme, 282). Maar het gaat ook geregeld om theologisch onbegrip. Met name als de leer van de uitverkiezing ter sprake komt, krijg je het gevoel dat Koch niet weet waarover hij het heeft. Zo kan hij schrijven: "Alle voorbeschikking van het eeuwig raadsbesluit ten spijt diende 'het behoud der zielen ons te prikkelen tot ontferming', noteerde Kuiper vastbesloten" (193, in verband met de kerstening van Indië). Enige kennis van de verkiezingsleer had hem voor zo'n goedkope uitglijder behoed. De gereformeerde theologie (Calvijn, de Dordtse Leerregels) heeft altijd benadrukt dat God zijn besluiten uitvoert 'in de weg van de middelen', dus ook met inschakeling van mensen. Ook de bewering dat "het idee van de doop als 'veronderstelde wederge-

boorte' de troosteloosheid van de predestinatieleer had verzacht" (300), schiet ernstig tekort. Niet alleen loopt Koch de lezer hier weer voor de voeten met zijn mening ('troosteloosheid'), maar de nauwe samenhang tussen de leer van de veronderstelde wedergeboorte en de predestinatieleer wordt helemaal over het hoofd gezien. De idee van de veronderstelde wedergeboorte is geen verzachting van de predestinatieleer, maar vloeit voort uit het centraal stellen ervan. Wat is dat trouwens "de doop als 'veronderstelde wedergeboorte'"?

Het is ook jammer dat Koch in zijn literatuurgebruik juist als het om theologie gaat tekort schiet. Waarom wel veel boeken van Maarten 't Hart, maar niet de dissertatie van J. Douma, *Algemene genade*? Koch hecht terecht veel belang aan de leer van de 'gemene gratie' bij Kuiper. Dan kun je toch niet om deze zorgvuldige theologische analyse ervan heen? Dat was de omschrijving ervan ten goede gekomen, terwijl die nu toch wat lacherig gebleven is ("Halverwege de jaren 1890 echter leek het of Kuiper plotseling de Hof van Eden zelf betrad", 398).

Conclusie en vraag

Mijn conclusie is dat Kochs biografie haar kracht vindt in de historische analyse en situering van Kuypers persoon en werk. Als 'intellectueelpolitieke biografie' (20) schiet het boek echter tekort, omdat Kuypers overtuigingen en denkbelden Koch vreemd gebleven zijn. Wat we ook na Kochs boek nog echt missen, is een theologische biografie van Kuiper, waarin de ontwikkeling en de betekenis van zijn theologie en de invloeden die hij daarin heeft ondergaan en uitgeoefend worden getekend. Wie zet zich daaraan?

Prof. dr. B. Kamphuis is hoogleraar aan de Theologische Universiteit te Kampen

N.a.v. Jeroen Koch, *Abraham Kuiper. Een biografie*, Amsterdam: Boom, 2006, 672 pag., € 39,50

„Het gaat niet om onze geloofskick”

in gesprek met

Ze maakte kennis met diverse kerkelijke culturen. Hoewel ze oog heeft voor het goede dat ze bij anderen tegenkomt, is ze uit overtuiging gereformeerd. Helene Douma (23): „Ik merk soms dat mensen het prima vinden om te zeggen dat ze christen zijn, maar niet trots zijn op de naam gereformeerd. Als dat zo is, moet je je afvragen waarom je eigenlijk gereformeerd bent”.

W.M. Bakker ■

‘Weidend temidden der leliën’, staat er op de gevel van een historisch pand in de binnenstad van Leiden. Op de eerste verdieping woont Helene Douma. Ze deelt de woning met drie andere studenten die evenals zij lid zijn van de VGSL Franciscus Gomarus, ‘een christelijke studentenvereniging in een gereformeerde traditie’. Het afgelopen seizoen was Helene preses van de vereniging, die zeventig leden telt. Deze zomer rondde ze haar bachelor antropologie aan de Universiteit Leiden af. Bij de start van het nieuwe academisch jaar gaat ze in Utrecht verder met de master vraagstukken van beleid en organisatie. Haar woonplaats blijft Leiden, want de contacten met de VGSL-ers wil ze niet missen. „We kennen elkaar goed en gaan veel met elkaar om. Ik vind het mooi dat ik me het afgelopen jaar als preses in deze dynamische groep heb mogen storten. Het was leuk en leerzaam”.

Zekerheid

Als dochter van een diplomaat bracht Helene, geboren in Zimbabwe, een deel van haar jeugd door in Nigeria en Duitsland. In de tussenliggende

gemeente. Dat heeft mijn blik verbreed. Die gemeente kende bijvoorbeeld de volwassendoop. Er werden ook andere liederen gezongen dan we in die tijd in de vrijgemaakte kerk gewend waren”.

Over het geloof werd thuis open gesproken, blikt Helene terug. “Ik ben opgegroeid met de grote zekerheid dat God er altijd is, dat Hij onveranderlijk is en dat je met je problemen altijd naar Hem toe kunt gaan. Bij grote en kleine beslissingen die in ons gezin werden genomen, variërend van een vakantie tot een verhuizing, zochten mijn ouders naar Gods wil. Als ik ergens mee zat, zei mijn moeder: Leg het maar bij God neer en probeer het dan van je af te zetten”.

Haar middelbareschooltijd bracht Helene door op het Oranje Nassau College in Zoetermeer. Daar ontmoette ze veel buitenkerkelijke leerlingen. “Er waren momenten dat ik gedwongen werd uit te leggen hoe ik over zaken dacht. Dat heb ik nooit vervelend gevonden. Het was waardevol dat ik toen al leerde mijn standpunten te verdedigen. Het heeft me altijd een beetje eng geleken om de hele schooltijd in een vertrouwde, gereformeerde omgeving te zitten.

De wezenlijke vragen die Helene mede door het contact met niet-christelijke medeleerlingen onder ogen moest zien, besprak ze thuis en op catechisatie. “Daar kreeg ik veel steun. Ik zat bijvoorbeeld met vragen die veel mensen hebben over het lijden in de wereld, de verschrikkelijke dingen die mensen soms moeten meemaken. Dan denk je wel eens: is God er dan niet? Mijn moeder leerde me God te vragen om rust, ook als moeilijke vragen niet allemaal beantwoord konden worden”.

Belijdenis

In 2001 deed Helene op 18-jarige leeftijd belijdenis van haar geloof. “Dat was een heel bewuste stap. Ik wilde antwoord geven op alles wat ik in mijn leven van God had gekregen. Nadat ik belijdenis had gedaan ben ik een jaar naar de Evangelische Hogeschool gegaan. Die ervaring heeft me verder versterkt in mijn keuze voor de vrijgemaakte kerk. Ik voel me thuis bij de eerbiedige manier waarop we in onze kerken tegen God aankijken en de houding die we als mensen ten opzichte van Hem innemen. Op de EH hebben sommigen de neiging wat evangelisch te worden, door de leerzame kennismaking met een gevoelsmatiger geloof. Ik had dat juist niet, al zie ik ook in die richting goede dingen”.

In evangelische kringen mist Helene soms een zekere diepgang. “je kunt er fijne en leerzame momenten beleven, maar na een tijdje is het naar mijn idee op. Ik krijg er wel eens de indruk dat het om een hoogtepuntgeloof gaat. In de vrijgemaakte kerken is meer aandacht voor de ver-

ik ben opgegroeid met de grote zekerheid dat God er altijd is

jaren woonde het gezin, dat vier kinderen telt, in Zoetermeer. Van de periode in Duitsland - vanaf haar negende tot haar dertiende - herinnert Helene zich het meest. „We gingen daar naar een evangelische

Als je dan daarna buiten de eigen kring komt, valt er ineens wel heel veel weg. Dat zie ik bij medestudenten, die soms in een gat vallen als ze gaan studeren”.

schillende gemoedstoestanden waarin mensen kunnen verkeren. Dat spreekt mij meer aan". Hoewel ze er bewust voor koos belijdenis te doen in de kerk waarin ze opgroeide, plaatste ze op onderdelen ook kanttekeningen bij de inrichting van het kerkelijke leven. "De laatste tijd vraag ik me regelmatig af of er in onze kerkdiensten niet te veel wordt gesproken. Het lijkt soms wel of de hele dienst moet worden volgepraat. In sommige kerken is er tijdens de eredienst meer ruimte voor stil overleg met God, juist ook als je als gemeente bij elkaar bent. Dat vind ik heel waardevol". Ook het onderlinge contact tussen gemeenteleden zou volgens Helene extra aandacht mogen krijgen. "Dat zie je in evangelische kringen meer dan bij ons. Ik herinner me ook een anglicaanse dienst die ik eens mee-maakte. Daarin kreeg zowel het aspect van de stille overdenking als het onderlinge contact een plek. Dat sprak me heel erg aan. Volgens mij zouden we een van onze wekelijkse erediensten meer

ding tussen de goeden en de slechten in plaats van mensen realistisch neer te zetten? Was Saul bijvoorbeeld echt alleen maar dom toen hij zelf ging offeren of maakte hij eigenlijk een heel reële keus? Hij had tenslotte een week op de profeet gewacht. En zijn de Farizeeën echt van die boemannen of kunnen wij zelf ook Farizeeën zijn, als we doorschieten in onze eigen denkpatronen? Dat zijn vragen die me de laatste tijd bezighouden".

De afgelopen drie jaar studeerde je antropologie. Levert zo'n studie wel eens spanning op met je christen-zijn?
"De antropologie gaat uit van het idee dat alle culturen gelijk zijn en dat je niet over andere culturen mag oordelen. Terwijl we als christenen waarden en normen hebben die universeel zijn, die op alle mensen betrekking hebben. De antropologie gaat nogal tekeer tegen zending. Ik merk soms dat antropologen heel enthousiast zijn over religies in andere landen, maar als het om Nederland gaat, en dan met name

Waar in ligt voor jou de waarde van het gereformeerd-zijn?

"Dan kom ik opnieuw uit bij de positie die we als mensen innemen ten opzichte van God. De mens en zijn gevoel staat niet centraal. Ons spreken en zingen is gericht op Gods verhouding tot ons en niet op onze verhouding tot God. We zijn ondergeschikt aan Hem. We gaan niet uit van onze geloofskick of ons geloofsdal. Ik put er persoonlijk kracht uit dat het er niet om gaat dat ik een heel goed geloof moet hebben".

Wat heeft de zeventiende-eeuwse theoloog Gomarus een christenstudent anno 2006 te zeggen?

"Dat is een grappige vraag. Daar hebben we het de laatste tijd op de vereniging veel over gehad. We hadden het idee dat veel van onze leden nu misschien meer arminiaans dan gomaristisch denken. Veel meer kan ik er niet over zeggen. We willen ons er nog grondiger op gaan bezinnen".

Als de vereniging vandaag naar iemand zou worden genoemd, welke persoon zou je dan kiezen?

Na enig nadenken: "ik denk dat ik de vereniging niet naar iemand zou willen vernoemen. Je pretendeert er nogal wat mee. Wij heten Gomarus, terwijl de persoon van Gomarus voor ons niet meer erg leeft. Het is ook nogal subjectief om een vereniging naar één persoon te noemen".

Welke plaats nemen bijbellezen en gebed in je leven in?

"Ik vind het vaak moeilijk God te betrekken in mijn ongeorganiseerde en ongestructureerde dagelijkse leven als student. Het komt regelmatig voor dat ik er niet aan denk om te bidden en in de Bijbel te lezen. Achteraf voel ik me daar schuldig over. Dan besef ik dat ik het zelf niet goed kan maken bij God, maar dat ik gewoon weer naar Hem terug moet gaan".

Rituelen

"Ik probeer wel bepaalde christelijke rituelen een plek in mijn leven te geven. Voordat ik het huis uit ga, sla ik meestal een kruis. Daarmee laat ik zien dat ik de dag aan God opdraag, ook als ik geen woorden kan vinden om te bidden. Dan bedenk ik dat ik me die dag door God wil laten leiden, Zijn weg wil gaan. Met een symbool kun je soms

de preek staat volgens mij te centraal in de eredienst

moeten inrichten naar het voorbeeld van de gemeenten zoals die in Handelingen zijn beschreven en meer aandacht moeten besteden aan het onderlinge contact tussen gemeenteleden. Wat dat betreft zouden we dichterbij de Bijbel moeten blijven".

Wat betekenen de preken die je in de kerk hoort voor jou?

"De preek staat volgens mij te centraal in de eredienst. Zoals het nu is, staat of valt de waarde van een eredienst met de preek. Dat is denk ik niet de bedoeling. Er zijn preken waar ik iets aan heb en waar ik iets mee kan, maar soms gaat het ook over onderwerpen die heel ver van me afstaan. Dat moet je als gemeentelid accepteren. Als je met vijfhonderd mensen in de kerk zit, kan de preek niet elke week iedereen aanspreken".

Welke thema's spreken jou persoonlijk aan?

"Ik vraag me regelmatig af of we personen uit de Bijbel niet te snel indelen in de categorie goed of kwaad. Maken we niet te veel schei-

om het christelijk geloof, is dat enthousiasme ineens niet meer zo sterk. Dan wordt er soms zelfs een beetje neerbuigend over gedaan. Afgezien daarvan ben ik in mijn studie weinig opzienbarende problemen tegengekomen. Ik had ook niet veel contact met mijn medestudenten antropologie maar veel meer met de leden van de VGSL".

Leiden telt vier christelijke studentenverenigingen. Waarom koos je voor de VGSL?

"Ik heb een bewuste keuze gemaakt om lid te zijn van de vrijgemaakte kerk. Binnen de VGSL heb je veel ruimte om je met mensen van je eigen kerk te bezinnen op wat het inhoudt gereformeerd te zijn, om problemen te bespreken waar je tegenaan loopt en samen naar oplossingen te zoeken. Ik merk soms dat mensen het prima vinden om te zeggen dat ze christen zijn maar niet trots zijn op de naam gereformeerd. Als dat zo is, moet je je afvragen waarom je eigenlijk gereformeerd bent".

meer zeggen dan met woorden. Dat zouden we in de kerk ook meer moeten beseffen”.

Wat betekent de Bijbel voor jou?

“Het gedachtegoed van de Bijbel wil ik me eigen maken en dat wil ik in contacten met mensen tot uitdruk-

Zie je bij jezelf een groei in het geloof?

“In ieder geval een ontwikkeling. Op de middelbare school was ik het geloof vooral aan het ontdekken. Op de EH heb ik echt een heel jaar met God geleefd, dag in dag uit. Of ik daar wel eens naar terug verlang?

ik voel me thuis bij de eerbiedige manier waarop we in onze kerken tegen God aankijken en de houding die we als mensen ten opzichte van Hem innemen

king brengen. Bijvoorbeeld door goed voor anderen te zijn zonder iets van hen terug te verlangen, of door gastvrij te zijn. Al kan ik aan dat laatste op dit moment niet zo veel invulling geven.

Een heel mooi Bijbelgedeelte vind ik het slot van Psalm 139: Doorgrond mij, o, God, en ken mijn hart, peil mij, weet wat mij kwelt, zie of ik geen verkeerde weg ga, en leid mij over de weg die eeuwig is”.

Het was goed om mee te maken, maar als je midden in deze wereld staat, werkt het niet. Het is niet realistisch. Na de fasen op de middelbare school en op de EH groeit mijn geloof nu steeds meer uit tot een stabiele tussenvorm, waarbij ik mijn leven ten dienste van God wil stellen. Ik hoop dat ik dat mijn hele leven kan vasthouden”.

W.M. Bakker is lid van de Gereformeerde Kerk te Harderwijk en journalist van het RD.

Naam: Helene Douma

Leeftijd: 23

Burgerlijke staat: ongehuwd

Woonplaats: Leiden

Beroep: student

PERSBERICHT

Friese studiekring Kerkelijke Ontwikkelingen - FKO

Er is in het Friese gewest een nieuwe studiegroep opgericht. De groep heeft als doel de gereformeerde overtuiging te versterken door meer zicht op en inzicht te krijgen in ontwikkelingen van de gereformeerde kerken vrijgemaakt, en waar zinvol, ook daar buiten.

Naast gezamenlijke gerichte studie organiseert de studiegroep lezingen door gereformeerde predikanten en anderen. De groep bestaat uit leden van de gereformeerde kerken vrijgemaakt en draagt de naam FKO als boven aangegeven.

Ds. R. van der Wolf te Urk bijt het spits af met een lezing op woensdag 6 september 2006 in het kerkgebouw “De Hoeksteen”, Middelwyk 148, te Drachten.

Het onderwerp is: *GKv, hoe verder?* De predikant zal een analyse geven van de ontwikkelingen in onze kerken. Er is gelegenheid tot het stellen van vragen.

D.J. Bolt	Drachten
D. Merkus	Drachten
Y. Merkus	Drogeham
Th. Raap	Opeinde
J.J. Woltjer	Drachten
B. van der Weij	Drachten

u i t d e k e r k e n

Groningen - jubileum: op 14 augustus was ds. J.T. Oldenhuis veertig jaar predikant. Zijn standplaatsen waren: Onnen (1966), Brazilië, verbonden aan de gemeente Assen (1977), Groningen-Helpman (1981), Zwolle-Zuid (1992) en opnieuw Groningen-Helpman (2000). Ds. Oldenhuis ging in 2004 met emeritaat.

Nederlandse Stichting "Verpleegkundigen voor Israël"

Ook uw steun is nodig!

De V.V.I. stelt zich ten doel:
Israël helpen met de verpleging
van alle bevolkingsgroepen,
ongeacht afkomst en overtuiging.

Verpleegkundige Hulp

discrimineert niet...

Giften graag op giro 3885840

t.n.v. Penn. VVI, Postbus 476,

3440 AL Woerden

Inl.: Secretariaat tel 010-4137951

email: adm.vvi@tiscali.nl

Ook bemiddeling bij uitzending vrijwilligers

Geeft u óm Israël, geef dan vóór Israël

CC verbindt.

CC wil Christenen in Contact brengen met het goede nieuws uit Gods Koninkrijk! CC is gratis en wordt elke twee weken verspreid via een groot aantal kerken en gemeenten in Nederland. CC is tevens te vinden in de hallen van christelijke zorginstellingen, (hoge)scholen, conferentiecentra en in christelijke boekhandels.

Wilt u CC ook in uw kerk gratis ontvangen?
Ga naar www.eo.nl/cc, of bel 0342-494295

CC
CHRISTENEN IN CONTACT

INVENTARIS

vertrouwd verzekerd

speciale verzekeringen voor kerken, zorginstellingen en monumenten

De premie is laag en de dekking is hoog.
Wat wil je nog meer?

Postbus 500 5240 AM Rosmalen www.donatus.nl tel. 073 - 5221700

